

Yâsincizâde
Abdülvehhâb
Efendi
(İstanbul
Arkeoloji
Müzesi Ktp.)

talebe yetiştirdi. Çeşitli medreselerde müderrislik yaptıktan sonra kadılık mesleğine geçti. Önce Selânik kadısı oldu; sonra bilâd-ı erbaa kadılığı pâyesini elde etti. 1811'de elçilikle İran'a gitti; oradaki görevini liyakatle yapması sebebiyle II. Mahmud'un takdirini kazanarak kendisine önce Mekke, daha sonra İstanbul kadılığı pâyesi verildi. Kısa aralıklarla Anadolu kazaskerliği (1816) ve nakîbüleşraflık (1818) görevlerine tayin edildi; ardından Rumeli kazaskerliği pâyesini aldı.

Osmanlı Devleti'nin içerde ve dışarda karşılaştığı sıkıntılar ve özellikle isyan hareketleri üzerine toplanan meşveret meclisinde isabetli görüşleriyle padişahın dikkatini çekti ve 28 Mart 1821'de Halil Efendi'nin yerine şeyhülislâmlığa tayin edildi. Bir buçuk yıldan fazla süren meşihatinden sonra 10 Kasım 1822'de azledilerek dokuz ay kadar İzmit'te ikamete mecbur tutuldu. 6 Mart 1828'de, Mehmed Tâhir Efendi'nin yerine ikinci defa şeyhülislâmlığa getirildi. Beş yıla yakın bir süre bu makamda kaldıktan sonra yaşlılığı sebebiyle 8 Şubat 1833'te görevinden ayrıldı. Aynı yılın ramazanında Kadir gecesi vefat etti; Topkapı dışında babasının yanına defnedildi.

Abdülvehhâb Efendi, şeyhülislâmlığı sırasında ilim erbabıyla devletin hak ve menfaatlerini koruyan bir kişi olarak tanınır. *Hulâsatü'l-bürhân fi itâati's-sultân* adında hadise dair bir risâlesi vardır (İstanbul 1247). Ayrıca hadis usulü ve kelâm ilmine dair çalışmaları bulunmaktadır.

BİBLİYOGRAFYA:

Devhatü'l-meşâyih maa zeyl, s. 126-127; *İlmiyye Salnâmesi*, s. 584-585; *Sicill-i Os-mânî*, III, 405; *Hediyetü'l-ârifîn*, I, 643; *Osmanlı Müellifleri*, II, 57; Brockelmann, *GAL Suppl.*, II, 1013; Uzunçarşılı, *İlmiye Teşkilâtı*, s. 167, 189.

MEHMET İPŞİRLİ

ABDÜLVEHHÂB HALLÂF

(عبد الوهاب خالاف)

(1888-1956)

Mısırlı âlim ve hukukçu.

1888'de Kefrüzze'yât'ta doğdu. Babasının adı Abdülvâhid'dir. 1915'te Ezher Üniversitesi'ne bağlı Medresetü'l-kazâi's-şer'i'yi bitirdi. Bir süre bu medresede müderris olarak çalıştıktan sonra hâkimlik, adliye müfettişliği ve mes-cidler müdürlüğü yaptı. 1936'da Kahire Üniversitesi Hukuk Fakültesi öğretim üyeliğine tayin edildi ve emekli oluncaya kadar bu görevini sürdürdü. Emekli olduktan sonra da fakültenin daveti üzerine yüksek lisans bölümünde ders vermeye devam etti. Aynı zamanda Arap Dil Akademisi'nin (Mecmau'l-lugati'l-Arabiyye) üyesi idi. Muhammed Abduh'un açtığı düşünce çıkırının samimi bir taraftarı olarak taklide ve bid'atlara karşı çıkan Hallâf, öğretim üyeliği yaptığı kurumlarda verdiği derslerle aynı düşünceleri paylaşan birçok hukukçunun yetiştirmesine katkıda bulunmuştur.

Eserleri basılmış olup belli başlıları şunlardır: 1. *İlmü uşûli'l-fıkh*. İlk baskısı 1942'de Kahire'de yapılan eser daha sonra birçok defa basılmış olup Hüseyin Atay tarafından giriş bölümü ve bazı notlar eklenerek *İslâm Hukuk Felsefesi* adıyla Türkçeye tercüme edilmiştir (Ankara 1973, 1985). 2. *Hulâsatü târihi't-teşri'i'l-İslâmî*. 1968'de Kuveyt'te sekizinci baskısı yapılan eseri, Talat Koçyiğit *İslâm Teşrii Tarihi* adıyla Türkçeye çevirmiştir (Ankara 1970). Eser *İlmü uşûli'l-fıkh*'in bazı baskılarının son kısmında da yer almaktadır. 3. *es-Siyâsetü's-şer'iyye* (Kahire 1397/1977). Ezher Üniversitesi'nde okuttuğu ders notlarıdır. İslâm devletinin siyasi, hukuki ve malî yapısından, fertlerin hak ve hürriyetlerinden bahseder. 4. *Ahkâmü'l-vakf* (Kahire 1942). 5. *el-Ahvâlü's-şahsiyye*. 6. *Ahkâmü'l-mevâriş*. 7. *Meşâdirü't-teşri'i'l-İslâmî fimâ lâ naşsa fih* (Kahire 1955). 8. *el-İctihâd ve't-taklid*. 9. *Nûr mine'l-Kur'âni'l-Kerim* (Kahire 1948). 10. *Nûrun'alâ nûr* (Kahire 1952). 11. *el-İctihâd bi'r-re'y* (Kahire 1950).

ABDÜLMÜN'İM HALLÂF

ABDÜLVEHHÂB es-SÂBÜNİ

(عبد الوهاب الصابوني)

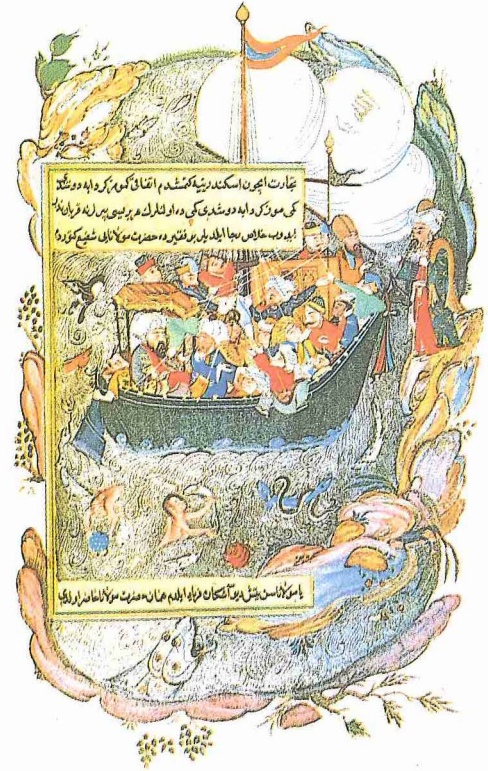
Abdülvehhâb b. Mustafâ b. İbrâhîm es-Sâbûnî el-Hemedânî (ö. 954/1547)

Mevlevîlik tarihi bakımından kaynak kabul edilen *Şevâkıbü'l-Menâkıb*'in müellifi.

Nisbesinden de anlaşılacağı üzere Hemedanlıdır ve bir Nakşî şeyhinin oğludur. Hayatı hakkında çok az bilgi vardır. Bazı kaynaklarda Abdülvehhâb b. Celâleddin Muhammed el-Hemedânî olarak da anılmaktadır. Sünnî olduğu için, Safevîler'den Şah I. Tahmasb'in Hemedan'ı işgal etmesi üzerine önce Şam'a, oradan da Mısır'a gitti. Kahire Mevlevîhanesi'ne yerleşti. Eserini tamamladığı 947 (1540) yılında Kahire'de bulunduğu anlaşılmaktadır. Daha sonra Medine'ye gitti ve orada vefat etti.

Kahire'de bulunduğu sırada mevlevîhanenin kütüphanesindeki, Ahmed Eflâkî'nin Mevlevîliğin ana kaynaklarından

Abdülvehhâb es-Sâbûnî'nin *Şevâkıbü'l-Menâkıb* adlı eserinin Derviş Mahmud Dede tercümesinden bir sayfa (Topkapı Sarayı Müzesi Ktp., Revan, nr. 1068)

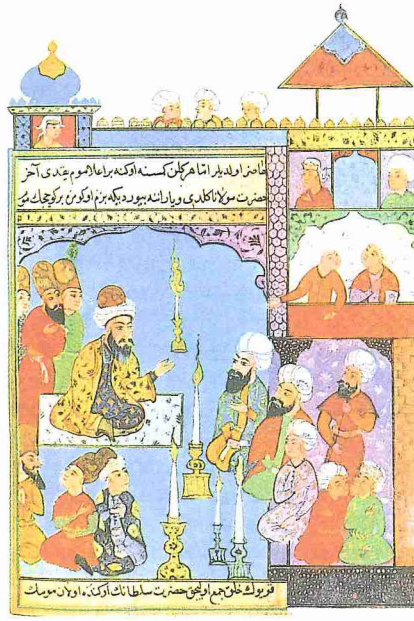

birincisi kabul edilen *Menâkıbü'l-ʿarîfîn* adlı eseri üzerinde çalıştı. Şeriatın zâhirine aykırı bulduğu bazı kısımları çıkarıp yer yer yeni bilgiler ekleyerek ve özetleyerek *Şevâkıbü'l-Menâkıb* adıyla eseri Farsça olarak yeniden kaleme aldı. 1540 yılında tamamlanan eser bir mukaddime, her birine "zikr" adı verilen dokuz bölüm ile bir hâtimeden meydana gelmektedir. "Zikir"lerde sırasıyla Mevlâ ileri gelenlerinden Bahâeddin Veled, Seyyid Burhâneddin, Mevlânâ, Şems-i Tebrîzî, Selâhaddin-i Zerküb, Çelebi Hüsâmeddin, Sultan Bahâeddin, Çelebi Ârif, Şemseddin Emîr Çelebi hakkında bilgi verilmektedir. Çeşitli kütüphanelerde bulunan yazmaları arasında (bk. Süleymaniye Ktp., Âşir Efendi, nr. 1540; Nâfiz Paşa, nr. 1130), Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'ndeki (Emanet Hazinesi, nr. 1194) nüsha 985'te (1577) istinsah edilmiştir.

Menâkıbü'l-ʿarîfîn'in Mevlevîler arasındaki önemi sebebiyle, Abdülvehhâb'ın bu eseri de yazıldığından kısa bir süre sonra Türkçe'ye çevrilmiştir. İlk olarak Derviş Halil Senâî (ö. 950/1543) tarafından bazı değişikliklerle tercüme edilerek Kanûnî'ye takdim edilmiştir. Bu tercümenin Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Hâlet Efendi İlâvesi, nr. 49 ve 50) iki nüshası mevcuttur. Daha sonra Mesnevihan Derviş Mahmud Dede (ö. 1011/1602), *Tercüme-i Sevâkıb* adıyla eseri ikinci defa Türkçe'ye çevirmiştir. 998 (1590) yılında Konya'da tamamlanan bu tercüme, Senâî'ninkini unutturarak meşhur olmuştur. Eserin İstanbul Üniversitesi, Süleymaniye ve Topkapı Sarayı Müzesi kütüphanelerinde pek çok nüshası vardır. Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Mihrişah Sultan, nr. 272) bulunan nüsha 1004 (1595-96) tarihlidir. Ayrıca eser *Müzekki'n-nüfûs* kenarında basılmıştır (İstanbul 1281). Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesi'nde (Revan, nr. 1479) bulunan minyatürlü nüsha, Süheyl Ünver tarafından *Mevlânâ'dan Hatıralar: Sevâkıb-ı Menâkıb* adıyla ve minyatürleriyle birlikte yeni harflerle neşredilmiştir (İstanbul 1973).

Keşfü'z-zunûn'da, Abdülvehhâb es-Sâbü'nî'nin bunlardan başka *Şerhu Muʿammayât-ı Mîr Hüseyin*, *Şırâtü'l-müs-takîm* adlı eserleriyle *Nevâ-yı Hurûs* isimli Farsça bir manzumesi olduğu da kaydedilmektedir.

Abdülvehhâb es-Sâbü'nî'nin
Şevâkıbü'l-Menâkıb adlı eserinden bir başka sayfa

BİBLİYOGRAFYA :

Sâkıb Dede, *Sefîne*, Kahire 1185, s. 3-8; Es-râr Dede, *Tezkire*, Süleymaniye Ktp., Hâlet Efendi, Mülhak, nr. 109, vr. 75b; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1077, 1742, 1981; *Hediyyetü'l-ʿarîfîn*, I, 641; *İzâhu'l-meknûn*, II, 66; Abdülbâki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İstanbul 1953, s. 15-16; Süheyl Ünver, *Mevlânâ'dan Hatıralar: Sevâkıb-ı Menâkıb*, İstanbul 1973, s. 2-3; Özege, *Katalog*, IV, 1558; Storey, *Persian Literature*, London 1972, I, 938; H. Ritter, "Mevlânâ Celâleddin Rûmî ve Etrafındakiler", *TM*, VII-VIII/1 (1942), s. 279-280; Tahsin Yazıcı, "ʿAbd al-Vahhâb al-Hamadânî", *EIr.*, I, 168-170.

ALİ ALPARSLAN

ABDÜLVEHHÂB eş-ŞA'RÂNÎ

(عبد الوهاب الشرنائي)

(bk. ŞA'RÂNÎ, Abdülvehhâb b. Ahmed).

ABDÜMENÂF b. KUSAY

(عبد مناف بن قصى)

Abdūmenāf b. Kusayy
b. Kilāb b. Mürre b. Kā'b

Hz. Peygamber'in
baba tarafından üçüncü dedesi.

Abdūmenāf'ın babası Kusay b. Kilāb, annesi Hubbā bint Huleyl'dir. Kusay'ın dört oğlundan biri olan ve milâdî 430 yılı civarında doğduğu tahmin edilen

Abdūmenāf'ın asıl adı Mugîre idi. Güzelliğinden dolayı kendisine Kamer de denirdi. Annesi Hubbā, oğlunu Mekke'deki büyük putlardan Menāf'a adanmış olduğu için Abdūmenāf adını aldı. Çok cömert olduğu için Kureysliler ona feyzâ lakabını vermişlerdi. Daha babasının sağlığında büyük bir üne kavuştu.

Mekke yöneticiliği (Dârünnedve idaresi) de dahil olmak üzere Kâbe muhafızlığı (sidâne veya hicâbe), hacılara su temini (sikâye), hacıları ağırlama (rifâde), sancaktarlık (livâ) ve başkumandanlık (kıyâde) görevlerini büyük oğlu Abdūddâr'a bırakan Kusay'ın ölümünden bir müddet sonra, başta Abdūmenāf olmak üzere Kusay'ın diğer oğulları, söz konusu görevlerin Abdūddâr'dan alınarak Abdūmenāf'a verilmesini kararlaştırdılar. Bu karar üzerine Kureysliler arasında anlaşmazlık çıktı. Kureys'in bazı kolları Abdūddâr'ı, diğer bazı kolları da Abdūmenāf'ı destekledi. "el-Mutayyebûn" (güzel koku sürünenler) diye anılan Abdūmenāf taraftarları ile "el-Ahlâf" (yeminliler) denilen Abdūddâr taraftarları çatışma noktasına geldiler. Araya giren kişiler, sidâne ve livâ görevleriyle Dârünnedve yöneticiliğinin eskisi gibi Abdūddâr'da kalmasını, sikâye, rifâde ve kıyâde görevlerinin ise Abdūmenāf'a verilmesini sağlamak suretiyle iki tarafı yatıştırdılar. Bu görevler ölümüne kadar Abdūmenāf'ta kaldı.

Abdūmenāf'ın iki ayrı hanımından altı erkek, altı kız çocuğu oldu. Oğulları, Kureys kabilesinin komşu devletlerle ticaretini kolaylaştırmak için anlaşmalar yaptılar. Ticaret sayesinde Mekke'nin, dolayısıyla Kureys kabilesinin nüfuz ve iktidarı arttı.

Abdūmenāf'tan sonra Kureys'in idaresi Benî Abdūmenāf'a geçti. Sikâye ve rifâde görevleri oğullarından Hâşim'e, kıyâde ise Abdüşems'e verildi. Daha sonra sikâye ve rifâde, Hâşim'den küçük kardeşi Muttalib'e, ondan da yeğeni ve Hz. Peygamber'in dedesi olan Abdūl-muttalib'e geçti. Ölüm tarihi bilinmeyen Abdūmenāf'ın Kâbe'de Hicr'de bulunan bir yazıdan, Kureys kabilesine Allah'tan sakınmayı ve akrabalar arasında iyi ilişkilerin devam ettirilmesini tavsiye ettiği anlaşılmaktadır. Hz. Peygamber Kureysliler'i İslâm'a davet ettiği sırada, diğer dedelerinin adlarıyla birlikte onun adını da anmış "Ey Abdūmenāf oğulları! Allah'a inanmak suretiyle kendinizi kurtarınız" demişti (Buhârî, "Menâkıb", 13).